

EWA GRIN-PISZCZEK

 <https://orcid.org/0000-0002-2239-7796>

Archiwum Państwowe w Przemyślu

Dokumenty pergaminowe miasteczka Niżankowice w zasobie Archiwum Państwowego w Przemyślu

W zasobie Archiwum Państwowego w Przemyślu znajdują się cenne dokumenty pergaminowe dotyczące miasteczka Niżankowice alias Krasnepole, leżącego w dawnej ziemi przemyskiej¹. Są to nadania królów polskich, rejestr opłat pobranych od mieszczan niżankowickich, a także potwierdzenie przywilejów wydane przez cesarza niemieckiego. Pochodzą one z XV, XVI oraz XVII w., zaś dyplom cesarza Franciszka II – z 1793 r. Materiały te są przechowywane w zbiorze archiwalnym nr 875: Zbiór dokumentów papierowych i pergaminowych w zasobie Archiwum Państwowego w Przemyślu. Stanowią niezwykle cenną kolekcję pergaminów obejmujących przywileje Niżankowic związane z najważniejszymi cechami miasta średniowiecznego i nowożytnego, tj. otrzymaniem prawa miejskiego, nadaniem prawa organizacji jarmarków i targów oraz ich potwierdzeniami². Niżankowice, według podziału źródeł skarbowych, które zaczęły powstawać na przełomie XV i XVI w., zaliczono do III kategorii miast – *tertii ordinis*, posiadających targi i jarmarki³.

---

¹ O nazwie miejscowości, zob. W. Makarski, *Nazwy miejscowości dawnej ziemi przemyskiej*, Lublin 1999, s. 184, *Prace Wydziału Historyczno-Filologicznego*, nr 77. Obecnie Niżankowice leżą w granicach Ukrainy, w obwodzie lwowskim, w rejonie starosamborskim.

² Agnieszka Bartoszewicz do instytucji charakterystycznych dla miasta średniowiecznego zalicza także funkcjonowanie cechów i kancelarii miejskiej., A. Bartoszewicz, *Miasto czy wieś? Małe miasta w późnym średniowieczu*, „Przegląd Historyczny” 2008, t. 94, z. 1, s. 123.

³ Podział ten dzielący miasta na cztery grupy (kategorie) został przyjęty przez historyków i w tej chwili powszechnie funkcjonuje w całej literaturze przedmiotu., M. Bogucka, H. Samsonowicz,

Najwcześniejsze znane informacje na temat zachowanych dokumentów niżankowickich znajdują się w Wykazie archiwaliów gminnych w Niżankowicach z 26 sierpnia 1889 r., przechowywanym w Centralnym Państwowym Archiwum Historycznym Ukrainy we Lwowie. Wymieniono w nim 20 dokumentów, a wśród nich 18 nadań królewskich, oryginał *emensatorum agrorum* z 1463 r. oraz przywilej cesarza Franciszka II z 1793 r.⁴ W 1896 r. z ramienia Grona Konserwatorów Galicji Zachodniej dr Stanisław Krzyżanowski odbył objazd archiwalny do Niżankowic i Jarosławia⁵. W sprawozdaniu z inspekcji stwierdził, że w w archiwum miejskim (Stadtarchiv) w Niżankowicach znajdowało się 15 dokumentów pergaminowych, w tym dwa dokumenty z 1448 r.⁶, oraz dokumenty sięgające XVIII w., m.in. przywilej Franciszka II z 1793 r. Krzyżanowski zaznaczył, że oprócz nich w Niżankowicach znajduje się kilka dokumentów papierowych wydanych przez Jana III, Augusta II i Augusta III. Po zarejestrowaniu dokumentów uporządkował je i przekazał do kasy miejskiej. Ponadto Krzyżanowski zawarł informację o tym, że akta oraz księgi miejskie Niżankowic spłonęły w pożarze w 1856 r.⁷ Można więc przypuszczać, że najcenniejsze dokumenty, tj. pergaminy i nadania królewskie, władze miasteczka przechowywały odrębnie, dzięki czemu dokumenty uniknęły strawienia przez ogień w 1856 r.

W 1913 r. pergaminy niżankowickie zostały przekazane w darze do zasobu Archiwum Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemyślu⁸. Ofiarodawcą był sędzia Józef Tarnawski⁹, a dyplomy przekazał za pośrednictwem Leonarda Tarnawskiego¹⁰. Nie

---

Dzieje miast i mieszczaństwa w Polsce przedrozbiorowej, Wrocław 1986, s. 114-118; A. Bartoszewicz, *op. cit.*, s. 121.

⁴ Центральний державний історичний архів України, м. Львів [dalej: ЦДІАУЛ], ф. 145, Земський архів у Львові [Archiwum Ziemięskie we Lwowie], op. 1, sp. 113, ark. 71.

⁵ A. S. Więch, *Próby uporządkowania archiwów miejskich na prowincji galicyjskiej w 2. połowie XIX wieku. Wstęp do problematyki*, „Krakowskie Pismo Kresowe” R. 11, 2019, s. 62.

⁶ „*Im tadarchiv dasebst finden sich 15 Pergamenturkunden deren zwei älteste vom Jahre 1448 die Gründung der Stadt und die Verleihung des magdeburgischen Rechtenbetreffen*”. W archiwum miejskim znajduje się 15 dokumentów pergaminowych, z których dwa najstarsze pochodzą z 1448 r. i dotyczą lokacji miasta i nadania prawa magdeburskiego. Archiwum Narodowe w Krakowie [dalej: ANK], zesp. 560: Grono Konserwatorów Galicji Zachodniej, sygn. 39: Inwentarze archiwalne, s. 323.

⁷ Ibidem. *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* podaje, że Niżankowice zostały zniszczone przez pożar w 1880 r. Zob. *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 7, Warszawa 1886, s. 168.

⁸ Pierwsza oficjalna informacja o utworzeniu (istnieniu) Archiwum TPN to 1911 r. Przy końcu 1911 r. zbiory TPN, według I sprawozdania Dyrekcji Towarzystwa, zostały podzielone na trzy główne działy. Były to: „zbiory muzealne; archiwum aktów, rękopisów i listów; biblioteka z poddziałem druków”. Zob. *I Sprawozdanie Dyrekcji Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemyślu*, „Rocznik Towarzystwa Przyjaciół Nauk za rok 1909-1911” 1911, s. 86-87.

⁹ Józef Tarnawski (?-1920) – prawnik, sędzia, radca sądowy w c.k. sądzie powiatowym w Niżankowicach, członek przemyskiego Wydziału Powiatowego, prezes Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Niżankowicach, właściciel majątku ziemskiego w Byble. Brat Leonarda Tarnawskiego, żonaty z Eugenią ze Smutnych. A. Denis, *Pierwsza dama „Fredreum” – Eugenia ze Smutnych Tarnawska*, „Rocznik Gimnazjalny” 2005, nr 9, s. 223-227.

¹⁰ *III Sprawozdanie Dyrekcji T.P.N. za czas od 1. I. 1913 do 31. XII. 1922 r.*, „Rocznik Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemyślu za lata 1913-1922”, 1923 t. 3, s. 37 [oddzielna paginacja]; A. Fenczak, *Archiwum Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemyślu (1911-1951)*, „Rocznik Historyczno-Archiwalny” [dalej: RHA] 1985, t. 19, s. 107. Leonard Tarnawski (1825-1930) – adwokat, poseł do Sejmu Krajowego, działacz społeczny i oświatowy, radny miejski i powiatowy). Był jednym z inicjatorów powstania

zachowały się informacje o tym, w jaki sposób sędzia Tarnawski mógł wejść w posiadanie dyplomów. Można założyć, że dar sędziego Tarnawskiego dla Archiwum TPN stanowiło 15 pergaminów, o których pisał Krzyżanowski w sprawozdaniu z inspekcji odbytej w 1896 r. Nie udało się ustalić, gdzie trafiły dokumenty papierowe wydane przez Jana III w 1686 i 1695 r., nadania Augusta II z lat 1698 i 1703 oraz dokument Augusta III z 1748 r.¹¹

W 1920 r. Jan Smółka, pełniący funkcję archiwariusza TPN oraz archiwariusza miejskiego w Przemyślu, rozpoczął pracę nad porządkowaniem zasobu Archiwum TPN oraz archiwum miasta Przemyśla¹². Już pierwszym kwartale 1921 r. ukazał się *Katalog Starożytnego Archiwum Miejskiego oraz Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemyślu*, t. 1: *Dyplomy pergaminowe*¹³. Obejmował on opisy 116 dokumentów pergaminowych z zasobu Archiwum Miejskiego w Przemyślu oraz opisy 22 dyplomów z zasobu Archiwum TPN. Wśród nich znalazło się 14 opisów dokumentów dotyczących miasteczka Niżankowice¹⁴, przekazanych w 1913 r. przez sędziego Tarnawskiego.

W 1952 r. zasób Archiwum TPN¹⁵, po zlikwidowaniu Towarzystwa rok wcześniej, trafił do zasobów nowo utworzonego Archiwum Państwowego i nadal jest jego częścią¹⁶. Akta będące niegdyś zasób Archiwum Towarzystwa stanowią obecnie odrębne zespoły archiwalne w Archiwum Państwowym w Przemyślu bądź są częścią innych zespołów. Dyplomy pergaminowe z zasobu Archiwum TPN znajdują się we

---

TPN w Przemyślu w 1909 r., w latach 1909-1913, 1917-1923 przewodniczący zarządu Towarzystwa. Zob. T. Pudłocki, *Tarnawski Leonard Michał*, [w:] *Przemyski słownik biograficzny*, t. 2, Przemyśl 2011, s. 147-159.

¹¹ Zostały wymienione w Wykazie archiwaliów gminnych w Niżankowicach. Zob. ЦДДАУЛ, ф. 145, оп. 1, спр. 113, арк. 71.

¹² W 1917 r. przemyski magistrat powierzył opiekę nad miejskim archiwum Towarzystwu Przyjaciół Nauk. Odtąd dwa archiwa – miejskie oraz TPN – funkcjonowały pod opieką jednego archiwariusza. A. Fenczak, *op. cit.*, s. 124-125.

¹³ J. Smółka, *Katalog Starożytnego Archiwum Miejskiego i Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemyślu*, t. I: *Dyplomy pergaminowe*, Przemyśl 1921.

¹⁴ *Ibidem*, s. 49-54. Oprócz pergaminów niżankowickich w *Katalogu...* Smółki zamieszczono opisy ośmiu dyplomów. Były to: potwierdzenie Mikołaja z Szydłowca wsi Dankowice w ziemi oświęcimskiej z 1 lipca 1522 r.; statut cechu kuśnierskiego w Dubiecku nadany przez Stadnickich (12 VI 1522); nadanie Zygmunta Augusta dla Tymka, popa we wsi Krzeczków (1 VIII 1564); świadectwo moralności wydane Filipowi Sakwiczki przez burmistrza i radę (24 VIII 1624); nadanie Aleksandry Koniecpolskiej dla Wasyla Stupnickiego i mieszczan dobromińskich gruntu pod budowę cerkwi (15 VIII 1642); potwierdzenie dobrego pochodzenia Jana Wallaucha wydane przez burmistrza i radę miasta Błanska (1 XI 1669); dokument wydany w Wesmystewicach 16 czerwca 1674 r. (treść nieczytelna); potwierdzenie Augusta III nadania Szymonowi i Anastazji Łakotom gruntów na Błoniu w Przemyślu (28 IV 1760). Dokumenty te znajdują się w zbiorze nr 875: *Zbiór dokumentów papierowych i pergaminowych w zasobie Archiwum Państwowego w Przemyślu* [dalej: APP], sygn. 5TPN, 9TPN, 11TPN, 14TPN, 16TPN, 17TPN, 18TPN, 21TPN.

¹⁵ W 1939 r. zasób Archiwum TPN tworzyło około 220 jednostek archiwalnych, w tym ponad 30 dyplomów pergaminowych. A. Fenczak, *op. cit.*, s. 119.

¹⁶ Z dniem 1 X 1952 r., na podstawie wydanego w poprzednim dniu Zarządzenia Nr 11 Naczelnego Dyrektora Archiwów, przeniesiono siedzibę Archiwum Wojewódzkiego z Rzeszowa do Przemyśla, tworząc w wyniku przekształcenia dotychczasowego Oddziału przemyskiego instytucję o nazwie: Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Rzeszowie z siedzibą w Przemyślu. A. Fenczak, *Archiwum...*, s. 128; M. Dalecki, *Kształtowanie się zasobu Archiwum Państwowego w Przemyślu w latach 1951-2001*, RHA 2002, t. 16, 2002, s. 112-113.

wspomnianym zbiorze nr 875 w zasobie Archiwum Państwowego w Przemyślu¹⁷. Archiwalia pochodzące z Archiwum TPN tworzą archiwum historyczne¹⁸.

Przechowywane w zbiorze nr 875 dokumenty pergaminowe dotyczące Nizankowic obejmują nadania królewskie z lat 1448, 1458, 1463, 1469, 1478, 1527, 1547, 1569, 1589, 1633, 1698, obmiarowanie gruntów mieszczan nizankowickich sporządzone w 1463 r. oraz przywilej Franciszka II z 1793 r.

Najcenniejszym i najstarszym dyplomem jest wystawiony we Lwowie przywilej Kazimierza Jagiellończyka z 1448 r., w którym władca przenosi miasteczko Krasнопole („Craszne Polye”) z prawa polskiego na prawo magdeburskie. Co interesujące, zachowany jest w dwóch egzemplarzach (z datacją 26 VII i 27 VII)¹⁹. Dokument ten był kilkakrotnie edytowany²⁰. Kancelaria Kazimierza Jagiellończyka wystawiła dla Nizankowic jeszcze dwa dokumenty, które znajdują się w zbiorze nr 875. W 1468 r. (29 VI) w Wiślicy król nadał miasteczku prawo organizowania tygodniowego jarmarku dorocznego w Dzień św. Marcina oraz zabezpieczył swobodę handlu przybywającym tam kupcom²¹. Rok później, 12 lutego 1469 r., Kazimierz Jagiellończyk ustanowił w miasteczku „Nyezankowicze alias Krasnepolye” doroczny jarmark orga-

¹⁷ Zbiór został utworzony w 1982 r. po przeprowadzeniu w Archiwum Państwowym w Przemyślu rok wcześniej (1981 r.) skontrum zasobu. APP, Księga nabytków, poz. 80/1982.

¹⁸ Z tego względu zdecydowano o pozostawieniu ich w niezmienionym układzie, nadanym przez Jana Smółkę. O archiwum historycznym zob. H. Robótko, B. Ryszewski, A. Tomczak, *Archiwistyka*, Warszawa 1989, s. 14; J. Krochmal, *Archiwum historyczne miasta Przemyśla*, RHA 2013-2014, t. 24, s. 97-98.

¹⁹ APP, Zbiór dokumentów..., sygn. 1TPN oraz spis 1, poz. 13. Obydwa dokumenty były znane J. Smółce. Świadczy o tym fakt, że przy każdym z nich znajduje się koperta z datacją dokumentu sporządzoną przez Smółkę – 26 lipca 1448, przy czym przy na jednej z nich data 27 lutego została poprawiona przez Smółkę na 26 lipca. W *Katalogu...* archiwariusz TPN zamieścił jednak opis tylko jednego dokumentu znajdującego się obecnie pod sygn. spis 1, poz. 13, nie podając, że w zasobie Archiwum TPN znajdują się dwa egzemplarze tego dokumentu. Zapewne stało się to przyczyną uwag przy późniejszych edycjach dokumentu. W opisie Smółka zaznaczył, że przy dokumencie przewieszona jest pieczęć mniejsza koronna na jedwabnym, czerwonym i niebieskim sznurku: J. Smółka, *op. cit.*, s. 49. Obecnie przy tym dokumencie są nacięcia na sznurze po pieczęci, co zaznaczył Stanisław Kuraś przy edycji tegoż dokumentu: *Zbiór dokumentów małopolskich, cz. 3: Dokumenty z lat 1442-1450*, wyd. S. Kuraś, Wrocław-Warszawa-Kraków 1969, nr 798, s. 272-275. Wioletta Zawitkowska opublikowała dokument znajdujący się obecnie pod sygn. 1TPN: W. Zawitkowska, *O pewnym błędzie wydawniczym, czyli rzecz o dokumencie Kazimierza Jagiellończyka dla miasteczka Krasnepole (Nizankowice) z 27 VII 1448 r.*, „*Studia Źródłoznawcze*” t. 50, 2012, s. 57-61. Szczegółowe uwagi dotyczące treści dokumentów, zob. *Zbiór dokumentów małopolskich...*; W. Zawitkowska, *op. cit.*, s. 57-61.

²⁰ М. Грушевський, *Матеріали до історії суспільно-політичних і економічних відносин Західної України. Серія перша (ч. 1-80) (1361-1530)*, „Записки товариства імені Шевченка” 1905, т. 63, кн. 1, s. 1-46; т. 64, кн. 2, s. 47-94, II wyd., [w:] idem, *Твори у 50 т.*, т. 7: *Історичні студії та розвідки (1900-1906)*, упор. М. Капраль, Львів 2005, s. 184-186 (nr 44) (edycja według kopii znajdującej się obecnie w ЦДІАУЛ, ф. 14: Перемишльський земський суд, м. Перемишль, Перемишльської землі, Руського воеводства [Sąd Ziemski Przemyski], op. 1, spр. 113, ark. 1145-1149); *Matricularum Regni Poloniae codices saeculo XV conscripti. Knigi polskoj koronnoj metriki XV stoletija*, t. 1, ks. 10: (1447-1454), wyd. A. Mysłowski, W. Graniczny, Warszawa 1914, s. 35-37 (nr 47) (według transumpu w dokumencie Zygmunta Augusta z 22 XII 1558 r., APP, Zbiór dokumentów..., sygn. 8TPN); *Zbiór dokumentów małopolskich...*; W. Zawitkowska, *op. cit.*

²¹ APP, Zbiór dokumentów..., sygn. 3TPN.

nizowany w Dzień św. Jakuba oraz targ w każdy czwartek²². W 1547 r. (16 III) w Krakowie Zygmunt I ustanowił dwa jarmarki doroczne: pierwszy na Niedzielę Krzyżową (*Dominica Rogationum*), drugi na Dzień Świętych Szymona i Judy Apostołów oraz targ cotygodniowy, odbywany w czwartek²³. Nadanie dotyczące organizowania jarmarków Niżankowice otrzymały jeszcze w dokumencie Zygmunta Augusta (Lublin, 13 VI 1569) – na Święto Trójcy Świętej i na Dzień św. Mikołaja²⁴.

W tym miejscu warto zaznaczyć, że w przypadku małych miast przywileje na odbywanie jarmarków były nie tylko odnawiane i powtarzane, jak w przypadku większych ośrodków, ale także zdarzało się, że ustanawiano coraz to nowe terminy, jakby chcąc się możliwie najlepiej dopasować do kalendarza podróży kupieckich. Przywileje pozwalające na urządzenie jarmarków nie świadczyły o faktycznym odbywaniu dorocznych targów, ale jedynie o wysiłkach władz miejskich, starających się ożywić życie gospodarcze²⁵.

W nadaniu z dnia 13 sierpnia 1569 r. Zygmunt August, oprócz zezwolenia na organizowanie jarmarków, w nagrodę za naprawę grobli i mostów sumptem mieszczan niżankowickich wydał dla Niżankowic pozwolenie na pobieranie cła od wozów przewożących sól oraz inne towary, wolny wyrąb drzewa w obszarze leśnym zwanym Ospi, a także palenie gorzałki i jej publiczne sprzedawanie²⁶.

W ostatnich latach XV i na początku XVI w. miasta ziemi przemyskiej były niszczone w wyniku najazdów tatarskich, z których ostatni i największy miał miejsce w lecie 1524 r. Niżankowice także zostały złupione i spalone. W trzy lata później (Kraków, 16 IV 1527) Zygmunt Stary, „*oppidum nostrum Nyeszankowicze in terrae premislien[is] per Thartaros nuper concrematum et in favillam destructum*”, uwolnił od płacenia zwykłych podatków i powinności na lat dziewięć, w tym od czopowego na jeden rok i od podwód na trzy lata²⁷.

Część dyplomów niżankowickich stanowią potwierdzenia przywilejów przez kolejnych władców. W 1558 r. (22 XII) Zygmunt August potwierdził nadanie lokacji miasteczka („*super locationem iuris Theutonici aliasque libertates oppido nostro Krassnopolje in terra premislien[is]*”²⁸), natomiast 7 sierpnia 1578 r. we Lwowie Stefan Batory potwierdził przywileje swoich poprzedników: Kazimierza Jagiellończyka oraz Zygmunta Augusta („*antecessores nostros Casimirum et Sigismundum Augustum reges ac principes Poloniae*”²⁹). Kolejne potwierdzenia przywilejów swoich poprzedników wydali Zygmunt III Waza (Warszawa, 5 IV 1589)³⁰ i Władysław IV

²² Ibidem, sygn. 4TPN.

²³ Ibidem, sygn. 7TPN.

²⁴ Ibidem, sygn. 10TPN.

²⁵ A. Bartoszewicz, *op. cit.*, s. 132-133.

²⁶ APP, Zbiór dokumentów..., sygn. 10TPN.

²⁷ Ibidem, sygn. 6TPN. W zasobie AP w Przemyśle zachował się także przywilej Zygmunta Starego (Lwów, 23 IX 1524) lokujący ponownie miasto Leżajsk, zniszczone i spalone przez Tatarów w 1524 r. APP, Akta miasta Leżajska, sygn. 4D.

²⁸ APP, Zbiór dokumentów..., sygn. 8TPN. W dokumencie tym transumowany był dokument datowany na 27 VII 1448 r., znajdujący się obecnie pod sygn. 1TPN.

²⁹ Ibidem, sygn. 12TPN.

³⁰ Ibidem, sygn. 13TPN.

(Kraków, 13 III 1633)³¹. W dokumencie wydanym przez Zygmunta III Wazę zaznaczono, iż szczególne potwierdzenie otrzymują nadania wydane przez Kazimierza Jagiellończyka i Zygmunta Augusta („*Kazimirium et Sigismundum Augustum*”), natomiast w nadaniu Władysława IV zaznaczono, że potwierdzone zostały „*omnia et singula (...) privilegia*”.

Kolejne dokumenty dotyczą zatwierdzenia lustracji przeprowadzonej 7 lutego 1662 r. przez kasztelana wołyńskiego Jana Franciszka Lubowickiego, pisarza ziemi halickiej Jerzego Mrozowskiego i pisarza skarbu koronnego Stanisława Makalskiego³². W pierwszym z nich lustracja została zatwierdzona przez króla Jana III w 1678 r. (Lwów, 19 VI). Podczas jej trwania mieszczanie niżankowiccy okazali lustratorom trzy przywileje: lokacyjny Kazimierza Jagiellończyka z datą 27 lipca 1448 r., Zygmunta Augusta z 1569 r. oraz Stefana Batorego z 1589 r.³³ Następne nadanie Augusta II z 1698 r. (Warszawa, 6 VI) jest transumptem poprzedniego zatwierdzenia lustracji³⁴.

Chronologicznie najpóźniej wydanym dokumentem dla Niżankowic jest nadanie cesarza Franciszka II³⁵ z 2 października 1793 r., potwierdzające posiadanie roli, pól, łąk, lasów i pastwisk. Według treści przywileju władca oddał miasteczko władzy dominium do czasu utworzenia własnego funduszu na utrzymanie magistratu, zezwalając na połów ryb w rzece Wiar. Ustanowił także dwa doroczne jarmarki w Święto Trójcy Świętej i Dzień św. Mikołaja, które mogły funkcjonować w miasteczku od czasów nadania prawa organizacji jarmarków w te dni przez Zygmunta Augusta w 1569 r. W dokumencie tym Franciszek II nadał również miasteczku herb wraz z pieczęcią „*Sigillum oppidi Krasnopolie alias Niszankowice*”.

Oprócz nadań władców kolekcji pergaminów niżankowickich znajduje się dokument z 1463 r. noszący nagłówek „*Originale emensurationis agrorum*” [Opomiarowanie gruntów]. Zawiera on zestawienie opłat z pól i łąk, pobieranych najprawdopodobniej od mieszczan niżankowickich. W dokumencie zamieszczono 82 zapisy dotyczące osób, które uiściły opłatę. Oprócz imion lub przydomków płatników pojawiają się także ich zawody, np. kowal, szewc, bednarz, kołodziej³⁶.

Należy jeszcze raz podkreślić wartości historyczną i źródłową omówionych dokumentów pergaminowych dotyczących Niżankowic, przede wszystkim ze względu na fakt zniszczenia akt i ksiąg miejskich w pożarze³⁷. Pergaminy niżankowickie wymagają konserwacji. W większości z nich występują przetarcia na zgięciach, przedarcia oraz dziury, co utrudnia ich dokładne odczytanie. Zachowane przy dyplomach

³¹ Ibidem, sygn. 15TPN.

³² *Lustracja województwa ruskiego 1661-1665, cz.1: Ziemia Przemyska i Sanocka*, wyd. K. Arłamowski i W. Kaput, Wrocław-Warszawa-Kraków 1970, s. 22-23. W trakcie lustracji mieszczanie przedstawiali lustratorom przywileje królewskie, które obecnie znajdują się w zbiorze nr 875 pod sygnaturami 1TPN, 2TPN, 6TPN, 13TPN, 15TPN; *ibidem*, s. 22.

³³ APP, Zbiór dokumentów..., sygn. 19TPN.

³⁴ Ibidem, sygn. 20TPN.

³⁵ Ibidem, sygn. 22TPN.

³⁶ Ibidem, sygn. 2TPN. Autorka za pomoc w odczytaniu dokumentu składa podziękowania dr hab. Annie Łosowskiej.

³⁷ W zasobie Centralnego Państwowego Archiwum Historycznego Ukrainy we Lwowie nie zachowały się akta i księgi z Niżankowic z okresu staropolskiego.

o sygnaturach: 1TPN, 3TPN, 4TPN, 6TPN, 8TPN, 10TPN, 12TPN, 13TPN i 15TPN pieczęcie królewskie również powinny zostać poddane zabiegom konserwatorskim.

W poniższym aneksie zamieszczono opisy 15 dokumentów pergaminowych miasteczka Niżankowice znajdujących się w zbiorze nr 875³⁸.

ANEKS

Archiwum Państwowe w Przemyślu, nr 875: Zbiór dokumentów papierowych i pergaminowych w zasobie Archiwum Państwowego w Przemyślu

INWENTARZ

sygn. 1TPN

1448, 27 lipca, Lwów

[die sabbathi proxima post festum s. Iacobi]

Kazimierz, król polski, przynosi miasteczko Krasnopole [Craszne polye] z prawa polskiego na prawo magdeburskie.

Or.

Pergamin, k. 1; 260 × 545 + 60 mm; tekst uszkodzony, 4 dziury, przetarcia na zgięciach, plamy; j. łac.

Pieczęć wielka [?] koronna, okrągła (48 mm) odcisnięta w wosku czerwonym, uszkodzona; przywieszona na jedwabnym sznurze plecionym czerwono-zielono-brązowym.

Na dokumencie naklejono w XIX w. znaczek opłaty stemplowej za 6 kr., opieczętowany przez „K. K. Przemysler Kreis Behörde”.

Marginesy: lewy 56 mm, prawy 60 mm.

Wyd. W. Zawitkowska, *O pewnym błędzie wydawniczym, czyli rzecz o dokumencie Kazimierza Jagiellończyka dla miasteczka Krasnopole (Niżankowice) z 27 VII 1448 r.*, „Studia Źródłoznawcze” 2012, t. 50, s. 57-61.

sygn. 2TPN

1463, b. m. d.

Originale emensurationis agrorum. [Obmiarowanie gruntów]. Spis zawierający 82 wpisy z podaniem wysokości czynszów składanych przez mieszczan niżankowickich.

Or.

Pergamin, k. 2; 240 × 155 mm; uszkodzenia u góry, uniemożliwiające dokładne odczytanie; j. łac.

Pieczęci brak.

---

³⁸ Opisy sporządzone przez J. Smolkę, uzupełnione przez J. Krochmała oraz E. Grin-Piszczek.

sygn. 3TPN**1468, 29 czerwca, Wiślica [in conventione]**

[f. quarta ipso die SS. Petri et Pauli Ap.]

Kazimierz, król polski, ustanawia w miasteczku Krasnopolie alias Niżankowice tygodniowy jarmark doroczny organizowany na Dzień św. Marcina i zabezpiecza swobodę handlu przybywającym tam kupcom.

Or.

Pergamin, k. 1; 220 × 460 + 75 mm; 3 dziury w tekście; j. łac.

Pieczęć mniejsza koronna, okrągła (37 mm), odcisnięta w czerwonym wosku; przywieszona na sznurze plecionym czerwono-biało-brązowym.

Do dokumentu przywieszono na nitce kartkę z numerem inwentaryzacyjnym TPN: 2261.

Marginesy: lewy 88 mm, prawy 67 mm.

sygn. 4TPN**1469, 12 lutego, Przemyśl**

[Dominica carnisprivii]

Kazimierz, król polski, ustanawia w miasteczku Niżankowice alias Krasnopolie doroczny jarmark organizowany na Dzień św. Jakuba oraz targ w każdy czwartek [f. quinta].

Or.

Pergamin, k. 1; 280 × 365 + 97 mm; duża dziura w tekście, uszkodzenia na zgięciach; j. łac.

Pieczęć mniejsza koronna, okrągła (37 mm), odcisnięta w czerwonym wosku; uszkodzona; przywieszona na sznurze jedwabnym, plecionym biało-czerwono-czarno-zielonym.

Marginesy: lewy 50 mm, prawy 45 mm.

sygn. 6TPN**1527, 16 kwietnia, Kraków**

[f. tertia proxima post Dominicam Palmarum]

Zygmunt I, król polski, uwalnia mieszkańców miasteczka Niżankowice, spalonego i zniszczonego przez Tatarów, od płacenia zwykłych podatków i powinności na lat dziewięć, w tym od czopowego na jeden rok i od podwód na lat trzy.

Or.

Pergamin, k. 1; 243 × 385 mm; przetarcia i dziura na zgięciach (przez całą szerokość tekstu), plamy; j. łac.

Podpis króla.

Pieczęć mniejsza koronna, okrągła (ok. 45 mm), odcisnięta w wosku czerwonym przez papier, zachowana w stanie szczątkowym.

U dołu dopisek: „Ta iest libertacyia kiedy Orda miasta zruinowała, na lat dziewięć od wszelakich uwolnieni dani”. Na odwrocie regest treści dokumentu (j. łac.).

Marginesy: lewy 59 mm, prawy 20 mm.

sygn. 7TPN**1547, 16 marca, Kraków [in convent. generalibus]**

[f. quarta proxima ante Dominicam Letare]

Zygmunt, król polski, na prośbę mieszczan niżankowickich ustanawia dla miasteczka Niżankowice dwa jarmarki doroczne, pierwszy na Niedzielę Krzyżową [*Dominica Rogationum*], drugi na Dzień Świętych Szymona i Judy Apostołów oraz targ tygodniowy, odbywany w każdy czwartek.

Or.

Pergamin, k. 1; 310 × 640 + 125 mm; przetarcia na zgięciach, na zakładce 2 dziury; j. łac.

Pieczęci brak; zachowała się połowa woskowej „puszki”, przywieszanej na sznurze jedwabnym, plecionym czerwono-zielonym (czerwień wyblakła).

Marginesy: lewy 80 mm, prawy 25 mm.

sygn. 8TPN**1558, 22 grudnia, Piotrków [Conventus generali Regni]**

[f. secunda postridie festi S. Thomae Ap.]

Zygmunt August, król polski, transumuje i zatwierdza dokument:

Lwów, 26 VII 1448. Kazimierz, król polski, przenosi miasteczko Krasnopolie [Craszne polye] z prawa polskiego na prawo magdeburskie.

Or.

Pergamin, k. 1; 312 × 715 + 100 mm; liczne przetarcia i dziury na zgięciach; j. łac.

Pieczęć wielka koronna okrągła (ok. 80 mm), odcisnięta w czerwonym wosku, uszkodzona (zachowana częściowo); przywieszona na sznurze jedwabnym, plecionym biało-brązowo-zielonym.

Na odwrocie rejestru dokumentu oraz informacja o przedłożeniu go Olbrachtowi Adriano-
wi Lasockiemu, sędziemu ziemi wyszogrodzkiej podczas lustracji 24 I 1671 r.

Marginesy: lewy 120 mm, prawy 50 mm.

sygn. 10TPN**1569, 13 czerwca, Lublin [in conventu Regni generali]**

Zygmunt August, król polski oznajmia, że zezwala na pobór cła w miasteczku Krasnopolie zwanym dawniej Niżankowice, co czyni w nagrodę za naprawę mostów i grobli na rzece Wiar dokonaną sumptem mieszczan niżankowickich, a także zezwala im na wolny wyrąb drzewa w lasach królewskich oraz ustanawia w Niżankowicach dwa jarmarki doroczne, na Święto Trójcy Świętej i na Dzień św. Mikołaja.

Or.

Pergamin, k. 1; 357 × 615 + 100 mm; przetarcia i dziury na zgięciach; j. łac.

Pieczęć mniejsza koronna, okrągła (49 mm), odcisnięta w wosku czerwonym, przywieszona na sznurze jedwabnym, plecionym czerwono-żółto-błękitnym (barwa żółta wyblakła); brak części woskowej miski.

Na odwrocie napis: „Reproductum tempore Lustrationis vigore Constitutionis Anni 1670, expeditae die 24 Januarii 1671. Olbrachus Adrianus Lasocki iudex terre Wisogrodziensis”.

Na dokumencie naklejono w XIX w. znaczek opłaty stemplowej za 6 kr., opieczętowany przez „K. K. Przemysler Kreis Behorde”.

Marginesy: lewy 72 mm, prawy 50 mm.

sygn. 12TPN

1578, 7 sierpnia, Lwów

Stefan, król polski, zatwierdza miasteczku Krasnopolu przywileje nadane mu przez królów polskich, Kazimierza Jagiellończyka i Zygmunta Augusta.

Or.

Pergamin, k. 1; 230 × 410 + 85 mm; dziury i przetarcia oraz przedarcia na zgięciach; j. łac. Podpis króla.

Pieczęć mniejsza koronna, okrągła (53 mm), odcisnięta w wosku czerwonym, przywieszona na sznurze jedwabnym, plecionym biało-czerwono-zielonym.

Marginesy: lewy 87 mm, prawy 55 mm.

sygn. 13TPN

1589, 5 IV, Warszawa

Zygmunt III, król polski, zatwierdza miasteczku Krasnopolu wszystkie przywileje nadane mu przez poprzedników, a szczególnie przez królów Kazimierza Jagiellończyka i Zygmunta Augusta.

Or.

Pergamin, k. 1, 210 × 565 + 95 mm; dziury i przetarcia oraz przedarcia na zgięciach; piśmo w wielu miejscach wyblakłe; j. łac.

Pieczęć mniejsza koronna odcisnięta w czerwonym wosku, przewieszona na sznurze jedwabnym, biało-żółto-zielonym; uszkodzona woskowa miska oraz fragment pieczęci.

Marginesy: lewy 65 mm, prawy 49 mm.

sygn. 15TPN

1633, 13 III, Kraków

Władysław IV, król polski, potwierdza miasteczku Niżankowice wszystkie przywileje nadane mu przez poprzednich królów.

Or.

Pergamin, k.1; 220 × 510 + 94 mm; j. łac.

Pieczęć wielka koronna w blaszanej puszcze, bardzo uszkodzona, przewieszona na jedwabnym, czerwono-niebiesko-żółtym sznurze.

Dokument uszkodzony przez wilgoć, miejscami nieczytelny.

Marginesy: lewy 40 mm, prawy 13 mm.

Na odwrocie: „1678 Anno w Lwowie 19 czerwca przez króla Jana III Lustracji miasta Niżankowice Konfirmacja”.

sygn. 19TPN

1678, 19 VI, Lwów

Jan III, król polski, zatwierdza lustrację miasteczka Krasnopol, czyli Niżankowice, przeprowadzoną 7 II 1662 r. przez kasztelana wołyńskiego Jana Franciszka Lubowickiego, pisarza ziemi halickiej Jerzego Mrozowskiego i pisarza skarbu koronnego Stanisława Makalskiego.

Or.

Pergamin, k.1; 292 × 555 + 65 mm; j. pol.

Pieczeni brak, została blaszana puszka z resztkami wosku, wisząca na tasie. mce.

sygn. 20TPN

1698, 6 VI, Warszawa

August II, król polski, transumuje akt:

1678, 19 VI, Lwów

Jan III król polski, zatwierdza lustrację miasteczka Niżankowice, przeprowadzoną 7 II 1662 r. przez kasztelana wołyńskiego Jana Franciszka Lubowickiego, pisarza ziemi halickiej Jerzego Mrozowskiego i pisarza skarbu koronnego Stanisława Makalskiego.

Or.

Pergamin, 4 k.; 290 × 320 mm; j. łac., j. pol.

Podpis króla, podpis Wacława Franciszka Trzcńskiego; dokument stanowią 4 karty (7 zapisanych stron).

Pieczeni brak; pozostała blaszana puszka wisząca na jedwabnym sznurze koloru brązowego.

Na ostatniej stronie: „1698 A.D. 6 Junij Varsavie Lustrationi oppidi Niżankowice approbationis Privilegium”.

sygn. 22TPN

1793, 2 X, Wiedeń

Franciszek II, cesarz rzymski, potwierdza miasteczku Niżankowice, czyli Krasnopol, posiadanie roli, pól, łąk, lasów i pastwisk, poddaje je władzy dominium na tak długo, aż utworzy własny fundusz na utrzymanie magistratu, pozwala na rybołówstwo na Wiarze, ustanawia dwa doroczne jarmarki na Święto Trójcy Świętej i na Dzień św. Mikołaja, nadaje herb wraz z pieczęcią: „Sigillum oppidi Krasnopol alias Nisankowice”.

Or.

Pergamin, k. 1; 470 × 702 + 77 mm; j. niem.

Pieczeni brak, pozostała dolna część drewnianej puszkki z resztkami laku, wisząca na czarno-żółtym sznurku.

W środku dokumentu herb Niżankowic – jeleń stojący na niebieskim polu, pomiędzy ośmioramiennymi, złotymi gwiazdami.

Marginesy: lewy 76 mm, p 10 mm.

sygn. spis 1 poz. 13
1448, 26 lipca, Lwów

[feria sexta ipso die s. Anne]

Kazimierz, król polski, przenosi miasteczko Krasnopol [Craszne polye] z prawa polskiego na prawo magdeburskie.

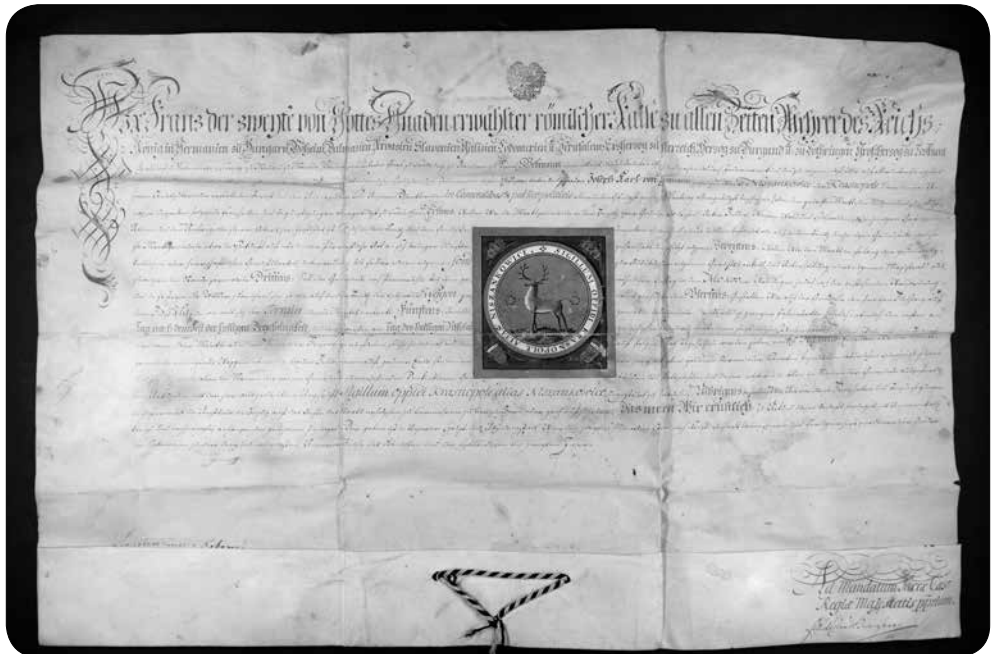
Or.

Pergamin, k. 1; 250 × 550 + 77 mm; na zgięciach dziury; nacięcia po sznurze po pieczęci; j. łac.

Na odwrocie: Nr 1 Leop. f. 6 ipso fest. S. Anna.

Marginesy: lewy 50 mm, prawy 50 mm.

Zbiór dokumentów małopolskich, cz. 3: Dokumenty z lat 1442-1450, wyd. S. Kuraś, Wrocław–Warszawa–Kraków 1969, nr 798, s. 272-275.

Wiedeń, 2 X 1793 r. Nadanie cesarza rzymskiego Franciszka II dla Niżankowic.
 Źródło: APP, Zbiór dokumentów papierowych i pergaminowych, sygn. 22TPN.

Bibliografia

Źródła archiwalne:

Archiwum Narodowe w Krakowie (ANK):

zesp. 560: Grono Konserwatorów Galicji Zachodniej, sygn. 39: Inwentarze archiwalne.

Archiwum Państwowe w Przemyślu (APP):

Księga nabytków, poz. 80/1982.

nr 875: Zbiór dokumentów papierowych i pergaminowych w zasobie Archiwum Państwowego w Przemyślu, sygn. 1TPN-22TPN.

zesp. 135: Akta miasta Leżajska, sygn. 4D.

Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДІАУЛ):

ф. 14: Перемишльський земський суд, м. Перемишль, Перемишльської землі, Руського воєводства [Sąd Ziemski Przemyski], оп. 1, спр. 113, арк. 1145-1149.

ф. 145: Земський архів у Львові [Archiwum Ziemskie we Lwowie], оп. 1, спр. 113.

Źródła drukowane:

I Sprawozdanie Dyrekcji Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemyślu, „Rocznik Towarzystwa Przyjaciół Nauk za rok 1909-1911” 1911, s. 85-125.

III Sprawozdanie Dyrekcji T.P.N. za czas od 1. I. 1913 do 31. XII. 1922, „Rocznik Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemyślu za lata 1913-1922” 1922, s. 14-50 [oddzielna paginacja].

Wydawnictwa źródłowe:

Lustracja województwa ruskiego 1661-1665, cz. 1: *Ziemia Przemyska i Sanocka*, wyd. K. Arłamowski, W. Kaput, Wrocław-Warszawa-Kraków 1970.

Matricularum Regni Poloniae codices saeculo XV conscripti. Knigi polskoj koronnoj metriki XV stoletija, t. 1, ks. 10: (1447-1454), wyd. A. Mysłowski, W. Graniczny, Warszawa 1914.

Zbiór dokumentów małopolskich, cz. 3: *Dokumenty z lat 1442-1450*, wyd. S. Kuraś, Wrocław-Warszawa-Kraków 1969.

Opracowania:

Bartoszewicz A., *Miasto czy wieś? Małe miasta w późnym średniowieczu*, „Przegląd Historyczny” 2008, t. 94, z. 1, s. 121-136.

Bogucka M., Samsonowicz H., *Dzieje miast i mieszczaństwa w Polsce przedrozbiorowej*, Wrocław 1986.

Dalecki M., *Kształtowanie się zasobu Archiwum Państwowego w Przemyślu w latach 1951-2001*, „Rocznik Historyczno-Archiwalny” 2002, t. 16, s. 109-147.

Denis A., *Pierwsza dama „Fredreum” – Eugenia ze Smutnych Tarnawska*, „Rocznik Gimnazjalny” 2005, nr 9, s. 223-227.

Fenczak A., *Archiwum Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemyślu (1911-1951)*, „Rocznik Historyczno-Archiwalny” 1985, t. 2, s. 89-129.

Krochmal J., *Archiwum historyczne miasta Przemyśla*, „Rocznik Historyczno-Archiwalny” 2013-2014, t. 24, s. 97-109.

- Makarski W., *Nazwy miejscowości dawnej ziemi przemyskiej*, Lublin 1999, *Prace Wydziału Historyczno-Filologicznego*, nr 77.
- Pudłocki T., *Tarnawski Leonard Michał*, [w:] *Przemyski słownik biograficzny*, t. 2, Przemysł 2011, s. 147-159.
- Robótka H., Ryszewski B., Tomczak A., *Archiwistyka*, Warszawa 1989.
- Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 7, Warszawa 1886.
- Smołka J., *Katalog Starożytnego Archiwum Miejskiego i Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemysłu*, t. 1: *Dyplomy pergaminowe*, Przemysł 1921.
- Więch A. S., *Próby uporządkowania archiwów miejskich na prowincji galicyjskiej w 2. połowie XIX wieku. Wstęp do problematyki*, „Krakowskie Pismo Kresowe” R. 11, 2019, s. 55-69, <https://doi.org/10.12797/kpk.11.2019.11.04>.
- Zawitkowska W., *O pewnym błędzie wydawniczym, czyli rzecz o dokumencie Kazimierza Jagiellończyka dla miasteczka Krasnepole (Niżankowice) z 27 VII 1448 r.*, „*Studia Źródłoznawcze*” 2012, t. 50, s. 57-61.
- Грушевський М., *Матеріали до історії суспільно-політичних і економічних відносин Західної України. Серія перша (ч. 1-80) (1361-1530)*, „*Записки товариства імені Шевченка*” 1905, т. 63, кн. 1, s. 1-46; т. 64, кн. 2, s. 47-94.
- Грушевський М., *Твори у 50 т., т. 7: Історичні студії та розвідки (1900-1906)*, упор. М. Капраль, Львів 2005.

Ева Грін-Піщек, *Пергаментні документи міста Нижанковичі [Niżankowice] у фондах Державного архіву в м. Перемишлі*

У статті розглядаються пергаментні документи, що стосуються минулого міста Нижанковичі, які зберігаються у Державному архіві в м. Перемишлі. Перші збережені відомості про їх зберігання в муніципальних архівах у Нижанковичах походять з 1889 р. У 1913 р. ці документи були передані суддею Юзефом Тарнавським у фонд Архіву Товариства приятелів наук у Перемишлі. Після ліквідації Товариства, в 1952 році, згадані документи стали частиною фондів Воєводського державного архіву в Перемишлі. На даний момент цей Архів знаходиться у фонді № 875 Колекція паперових та пергаментних документів. Стаття доповнена каталогом авторки, що містить описи 15 пергаментних документів міста Нижанковичі.

Ключові слова: Нижанковичі, Нижанковіце, Краснопіль, Товариство друзів наук у Перемишлі, Державний архів у Перемишлі, пергаментні документи, Юзеф Тарнавський, Ян Смолка

Ewa Grin-Piszczek, *Parchment Documents of the Town of Niżankowice in the Resources of the State Archives in Przemyśl*

The article discusses the parchment documents related to the town of Niżankowice, and stored in the State Archives in Przemyśl. The first preserved mention of their storage in the municipal archives in Niżankowice comes from 1889. In 1913, these documents were transferred by judge Józef Tarnawski to the collection of the Archives of the Society of Friends of Science in Przemyśl. After the Society was shut down, the Niżankowice parchments became part of the resources of the State Archives in Przemyśl in 1952. Currently, they are stored in the Archives as the collection no. 875 in *The collection of paper and parchment documents*. The article is supplemented by a catalogue containing descriptions of 15 parchment documents of the town of Niżankowice.

Keywords: Niżankowice, Krasnepole, Society of Friends of Science in Przemyśl, State Archives in Przemyśl, parchment documents, Józef Tarnawski, Jan Smółka